

Tételek 2

Irodalom 5. — Shakespeare

Shakespeare-korabeli színház

Az angol reneszánsz színház és dramaturgia – A Globe

- Világi és történelmi alkotások-tragédiák, vígjátékok
- 1574-törvényi szabályozások- előadások, színházak

működéséről

- Nem vallásos téma
- Ekkor sok vándorszínész
- 1581-THE THEATER épülete-első nagy színház

1599-1613-Globe színház

- Nyilvános színház
- Részvénytársaságként működött, Shakespeare maga is részvénytulajdonos volt
- kívül nyolcszög alakú, belül kör alakú, nyitott
- A színpada 3-mas elosztású -első-hátsó-felső
- Díszlet-kellék nincs
- Álltak a nézők
- Színpad mögött -öltözők-gépek-süllyesztők, emelők
- Felső színpadon-tornyok-muzsikuskok, karmesterek
- Csak férfiak voltak színészek -női szerepet fiatal fiúk játszották
- Az előadásokat nappali világosság mellett tartották.
- A színdarabokat egyfolytában játszották - a drámák nem felvonásokra tagolódtak, hanem színekre.
- 12-15 tagú társulat
- Díszes jelmezeket viseltek
- Mozgalmas cselekményű színjátékok
- Hármasság elve nem érvényesül (nem is tudnak róla, hogy kéne)
- A színjátékok kezdete 14:00 , ezt zászló felvonással történt
- Fekete tragédia
- Piros történelmi dráma
- Fehér komédia

- 1613-ban leégett

a „kizökkent idő” és a habozó hős: Hamlet:

„Kizökkent az idő; – ó, kárhozat!

Hogy én születtem helyre tolni azt.”

- Apja szelleme olyan feladatot rótt rá, ami több lett a számára pusztá vérbosszúnál: úgy élte meg mint egy új, tökéletesebb világrend érvényre juttatását, az egész züllött világ megjavítását
- Ezt a világméretűre felnagyított, emberfelettinek tűnő feladatot lehetetlenség végrehajtani. Hamlet problémája nem az, hogy nem tudja elhatározni magát, hanem hogy lehetetlen feladatot vállalt magára, a „kizökkent idő” helyretolását. Ráadásul ezt úgy akarja végrehajtani, hogy semmilyen erkölcsileg aggályos tettet ne kelljen elkövetnie.
- **Hamlet belső viszálya, töprengése**
 - Apját, elvesztésével nemcsak egy szülőt veszített el, hanem az egyetlen embert, aki példaképe is volt
 - anyja „vérnászi ágya” → két hónap gyász után hozzámegy az anyja a nagybátyjához. (árulás)
 - Az új király pazarol-(sok lakoma, ágyúlövések) -ezt Hamlet kifogásolja, visszatetsző számára
 - Wittenbergből hazatérve elveszti régi énjét, nem lehet többé magánember (nem mehet vissza az egyetemre), de nem lehet közéleti szereplő sem (nem foglalhatja el apja trónját). Addigi naiv optimizmusa a múlté, elveszti hitét, válsághelyzetbe kerül.
 - apja szelleme → apjáért bosszút kell állni , anyját viszont kímélnie kell
 - töpreng, mit tegyen, mert lehetetlen feladatot kapott
 - egy szellemmel beszélt-megkérdőjelezi az igazságát
 - Ezt az esetet általánosítja, az egész világ romlottságaként éli meg. Kiábrándultságában első gondolata az öngyilkosság.(pl „Lenni vagy nem lenni: az itt a kérdés.”...) Nem szembeszegülni akar a világ romlottságával, hanem menekülni tőle. Ám a vallás tiltja az öngyilkosságot, ezért ha ragaszkodik az erkölcshez, Hamlet nem léphet ki az életből.
 - becsületét meg akarja őrizni ugyanakkor a hajlamai szerint akar cselekedni
 - ez az ellentét teher számára
 - Időre van szüksége→színlelt örültsége
 - Végül bizonyosságra vágyik→ színdarab→Claudius valóban bűnös
 - Ophélia-szál - itt hiányos

Nyelvtan 5. — Morfológia

(a szóelemek jellemzése; alaki tulajdonságaik; fogalmuk)

- Beszédünkben szereplő szavakat alkotóelemeire, szóelemekre, azaz morféimákra bonthatjuk. A morféma a nyelv legkisebb önálló alakkal és jelentéssel rendelkező egysége. A morféimáknak két alapvető típusát különítjük el: a tömorfémát és a toldalékmorfémát.
- Tömorféma, vagy másnéven szótő, olyan szavakat jelöl, amelyek nem bonthatóak már kisebb részekre, de önállóan is megállják helyüket egy mondatban. Pl.: kutya, nap, fut, lát, stb. (=szabad morféimák)
- A toldalékmorfémák azok az elemek, amelyek hozzacsatlakoznak a szótőhöz. Mivel a magyar nyelv agglutináló, így számos toldalék kerülhet a szótő után. A toldalékoknak 3 fajtája van: képző + jel + rag → a szótőhöz való kapcsolódás sorrendje is eszerint alakul. (=kötött morféimák)
- Félszabad morféimák: alakilag többnyire különállók, de szerepüket tekintve toldalékok (nincs önálló fogalmi jelentésük)
- névelő: a, az, egy
- névutók: alatt, között, stb.
- segédigék: pl. fog, volna
- igekötők: el, meg, stb.

Irodalom 6. — Balassi Bálint

1. Élete

- Születés: 1554, Zólyom várában, főúri család sarjaként. Apja, Balassa János, és anyja, Sulyok Anna gondoskodtak arról, hogy humanista értékeken alapuló műveltséget kapjon.
- Ifjúság: Tanulmányait Németországban és Magyarországon végezte, ahol több nyelvet is elsajátított, például latinul, németül és olaszul is beszélt.
- Viszontagságok:
 - Fiatal korában családja birtokait elvesztette, ami bujdosásra és katonai pályára kényszerítette.
 - Több szerelmi kapcsolata is volt, legismertebb Júliával és később Céliával való szerelme. Ezek a kapcsolatok számos vers ihletői lettek.
- Halála: 1594-ben Esztergom ostrománál sebesült meg, amikor a törökök elleni harcban vett részt. Halálát a sérülései okozták.

2. Költészete

- Szerelmi líra:
 - A reneszánsz irodalom egyik legkiemelkedőbb példája. Júliához írt versei, például a „Júlia-versek”, a szenvedély, a vágy és az érzelmek mélységét fejezik ki.
 - Célia-verseiben már érettebb, filozofikusabb szerelmi gondolatok jelennek meg.
- Vitézi költészet:

- Balassi a végvári élet és a katonai hősiesség dicséretét állította középpontba.
- Példa: „Egy katonaének” („In laudem confiniorum”), amely a hazaszeretetet és a katonai élet szépségeit hangsúlyozza.
 - Istenes versek:
- Vallásos verseiben bűnbánatot, isteni kegyelem iránti vágyat és mély spirituális érzéseket fogalmaz meg.
- Példa: „Adj már csendességet”, amely az isteni nyugalmat és békét kéri.

3. Jelentősége

- A magyar reneszánsz legnagyobb költője, aki a hazai irodalmi nyelvet és formakészletet gazdagította.
- A Balassi-strófa megteremtése, amely egy 6+6+7 szótagos versforma. Ez az újítás a magyar költészetben meghatározó lett.
- Verseiben ötvözte a magyar és az európai irodalmi hagyományokat, különös tekintettel a humanista értékekre.
- Balassi versei nemcsak a magánéletet, hanem a közösségi életet (katonai és vallási vonatkozásokat) is bemutatják, így a korszak sokszínűségét is tükrözik.

Nyelvtan 6. — Morfológia 2.

Toldalékmorfémák

A képző

- Új szót hozhatunk létre vele.
- Több képző is állhat egymás mellett.
- Közvetlenül a tőhöz kapcsolódik.
- Képes megváltoztatni a szó szófaját. (Pl.: sárga (melléknév) → sárgaság (főnév)
- Képzők csoportosítása (attól függ, hogy milyen szófajúvá változtatja az alapszót):
- igeképzők: zöld+ell, dob+ol, só+z
- főnévképzők: szép+ség, olvasás, madar+ász
- melléknévképzők: arany+os, ujj+nyi, kert+i
- számnévképzők: harm+adik, öt+öd
- igenévképzők: úsz+ni, szaladgál+ó, ér+ett, megír+andó, nevet+ve

A jel

- Pontosítja a szó jelentését, de nem változtatja meg teljesen azt.
- A szó szófaja nem változik.
- A képző és a rag között áll. Szófajonként meghatározott módon több is lehet egy szóalakban.

- A múlt idő jele: -t, -tt
- A feltételes mód jele: -na, -ne, -ná, -né és változatai (ad+na, ad+ná, i+nna, i+nná)
- A felszólító mód jele: -j és változatai (kér+j, té+gy, jö+jj, hi+ggy, fus+s, te+0+dd)
- A többes szám jele: -k (ceruzá+k, füzete+k)
- Birtokos személyjelek: -m, -d, -a/-e, -ja/-je (ceruzá+m, ceruzá+d, stb.) -unk/ünk, -tok/-tek/-tök, -uk/-ük, -juk/-jük (füzet+ünk, füzet+etek stb.)
- Birtokjel: -é (Kati+é)
- Birtoktöbbesítő jel: -1, -ai, -ei, -jai, -jei (építő+i, rokon+ai, kert+jei)
- A fokjel:
- A középfok jele: -bb (keves+ebb)
- A felsőfok jele: leg-+-bb (leg+kedve+sebb)
- A túlzófok jele: legesleg-+-bb (legesleg+kedves+ebb)

Ragok:

- Mondatrészi szerep betöltésére teszi alkalmassá a szót
- Nem változtatja meg a szó szófaját.
- Lezárja a szóalakot. Csak egy lehet belőle.
- Igei személyragok: -k, -m, (vár+ok, vár+om) -1, -sz, -d, 0 (játsz+ol, vár+sz, vár+od, vár+0) 0, -1, -ja (vár, néz+i, vár+ja) -unk/-ünk, -jük/-jük (vártunk, vár+juk) -tok/-tek/-tök, -játok, -itek (vár+tok, vár+játok, néz+itek) -nak/-nek, -ják/-ik (vár+nak, vár+ják, kér+ik)
- A főnévi igenév személyragjai: -om/-od/-a/-e/-unk/-ünk/-otok/-etek/-ötök/-uk/-ük
- A tárgy ragja: -t (sütemény+t)
- A birtokos jelző ragja: -nak/-nek (a fiúnak a labdája)
- Határozóragok: -ban/-ben, -ba/-be, -ból/-ből, -n/-on/-en/-ön, -ra/-re, -ról/-ről, -nál/-nél, -hoz/-hez/-höz, -tól/-től, -val/-vel, -kor, -an/-en (szép+en) -ul/-ül (magyar+ul) -lag/-leg (emberi+leg)

Nyelvtan 7. — Zrínyi Miklós

Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem

1. Barokk

- kb. 1600-1750 tartott
- művészeti stílus/korstílus
- túldíszítettség, érzékletesség, pompa, monumentalitás jellemzi
- vonzódik a misztikus dolgokhoz, látomásokhoz
- 'barocco' – nyakatekert okoskodás szóból ered → gúnyos negatív értelmű

- reformáció → puritán stílus (egyszerűség) → a barokk ezzel szemben alakul ki, pont az ellenkezőjére törekszenek
- Az ellenreformáció hatására
- > cél: a katolikus egyház tekintélyének visszanyerése
- 1540 Loyolai Ignác szerzetesrendje: jezsuita rend
- fegyelemre alapuló rend, iskolákat hoztak létre, papokat képeztek
- hősiességet kedvelik → népszerű műfaja: eposz
- Híres barokk művészek: Francesco Bernini, Rubens, Vivaldi, Bach

1. Irodalmi barokk

- képgazdagság, hosszú körmondatok jellemzik
- az eposz újjáéled

1. Zrínyi Miklós

- a Szigetvárat védő névrokonának dédunokája, arisztokrata
- Pázmány Péter (m.o-i ellenreformáció fő alakja) nevelte
- katonaként több háborúban is részt vett, ezekről írt is verseiben, bírálta például a Habsburgokat
- Legfontosabb gondolata: a török kiűzhető Magyarországról - ki is kell űzni
- Ezt nem várhatjuk a Habsburgoktól vagy más, idegen nemzetektől, hanem nemzeti összefogással, hősieks elszántsággal kell megvalósítani → ld. Szigeti veszedelem

1. Szigeti Veszedelem

- meghatározó barokk eposz a magyar irodalomban
- hőse az a Zrínyi Miklós aki 1566-ban Szigetvárt védte a töröktől (a költő Zrínyi dédapja)
- 1566 sor, 15 ének, négysoros bokorrímes versszakok, verselése ütemhangsúlyos (magyaros)
- 1645/46 telén íródott

Cselekménye:

- minden eposzi kellék szerepel benne

1. Isten, látva a magyarok bűneit, megharagszik

2. Szulimánnak megjelenik egy fúria álmában az apja képében és a magyarok ellen uszítja (az események hátterét ez adja - mitológiai apparátus)

3. Zrínyi Szigetváron imádkozik, elismeri a magyarok bűneit, és kéri, hogy halhasson mártírhálát ahelyett hogy Isten a magyarokat büntetné

4. feszület - meghajol 3x → jóváhagyva (jézusi gesztus)

5. Mehmet pasa vereséget szenved Zrínyitől, a szultán emiatt fordul Szigetvár ellen (sereg részletes bemutatása - enumeráció)

6. Zrínyi megesketi vitézeit hogy halálukig védik majd a várat
7. Közben olvashatunk különböző történeteket magyarokról és törökökről, például Delimán és Cumilla szerelméről (12. ének) - ez egy epizód (nem viszi előre a cselekményt)
8. A törökök a feladáson gondolkoznak, de egy kisfiú véletlen lenyilaz egy postagalambot, aminél találnak egy levelet melyben Szigetvár erősítést kér → úgy döntenek folytatják az ostromot
9. Török varázsló gonosz szellemeket idéz fel a Pokolból, hogy segítsenek
10. Zrínyiék kb. 500-an kivonulnak a várból, és hősi halált halnak, miután Zrínyi megöli Szulimánt → a szigetvári hősök lelkét angyalok viszik fel a mennybe

koncepciója: a magyarok elszántsággal és összetartással le tudják győzni a törököt, mindezt egy olyan ostrom leírásával teszi, ahol valójában a törökök győztek

Az eposz végén ez a mennyei látomás azt mutatja, hogy hiába a törökök győzelme: erkölcsileg Zrínyiék a győztesek.

Zrínyi is tudta, hogy a valóságban nem a dédapja ölte meg Szulimánt, de az eposz koncepciójába ez így illett bele.

1. Barokk jellege

- Zrínyi Miklós a vár védelmezője, Krisztus katonája – Athleta Christi
- Szigetvár ~ a kereszténység védőbástyája (valójában közel sem volt ilyen jelentős, az író állította be így)
- párhuzam Zrínyi és Krisztus között
- személyük felmagasztulása haláluk után, „mártírhálál”
- a kiválasztottak, akik győzedelmeskednek
- stílus, nyelvezet: barokk körmondatok

Nyelvtan 7. — Névszók

Névszók

1. Főnevek

- Meghatározása: Élőlények, élettelen tárgyak vagy gondolati dolgok nevei
- Fajtái:
- Köznév
- 1. Egyednév → kutya, ló, gyerek, fiú
- 2. Gyűjtőnév → növények, állatok
- 3. Anyagnév → vas, papír, föld, cukor
- 4. Elvont főnevek → szeretet, barátság, hűség, igazság

5. Cselekvést jelentő főnevek → írás, ugrálás, mászás

- Tulajdonnév

1. Személynév → Béla, Anikó, József

2. Állatnév → Picúr, Morzsi, Frakk

3. Földrajzinév → Földközi-tenger, Duna

4. Csillagnevek → Nap, Sarkcsillag

5. Intézménynév → Nemzeti Múzeum

6. Újságok, Könyvek, Művészeti alkotások → Magyar Hírlap, Egri Csillagok, Majális (festmény)

7. Márkanév → Nike, Adidas, Fiat, Ariel

8. Kitüntetések, díjak nevei → Nobel-díj, Karinthy-gyűű

9. **Melléknevek**

- Meghatározása: Tulajdonságot, minőséget, hovatartozást jelölő szófaj

- Fokozása:

- Alapfok

- Fokjel: nincs

- nagy, okos, ügyes, piros

- Középfok

- Fokjel: -bb

- nagyobb, okosabb, ügyesebb, pirosabb

- Felsőfok

- Fokjel: leg- -bb

- legnagyobb, legokosabb, legügyesebb, legpirosabb

1. **Számnevek**

- Meghatározása: Mennyiséget, sorrendi helyet és hányadot jelölő szófaj

- Fajtái:

- Határozott számnév:

1. Tőszámnév

- egy, öt, tíz, száz

1. Sorszámnév

- első, ötödik, tizedik, századik

1. Törtszámnév

- ötöd, tized, század

- Határozatlan számnév:

- sok, kevés, néhány, tengernyi

1. Névmások

- Meghatározása: A névmás helyettesítő szófaj. Átvesszi a helyettesített szó jelentését

NÉVMÁS					
	Főnévi névmások	Főnévi, melléknévi, számnévi és határozószerzői névmások			
		Főnévi	Melléknévi	Számnévi	Határozószerzői
Személyes névmás	<i>én, te, ő (rólam, neki)</i>				
Birtokos névmás	<i>enyém, tied</i>				
Kölcsönös névmás	<i>egymás</i>				
Visszaható névmás	<i>magam, magad</i>				
Mutató névmás		<i>ez, az</i>	<i>ilyen, olyan</i>	<i>ennyi, annyi</i>	<i>így, úgy, itt, ott</i>
Kérdő névmás		<i>ki?, mi?</i>	<i>milyen?</i>	<i>mennyi?</i>	<i>hogyan?, hol?</i>
Vonatkozó névmás		<i>aki, ami</i>	<i>amilyen, amely</i>	<i>amennyi</i>	<i>ahogy, ahol</i>
Általános névmás		<i>minden, bárki, akárki</i>	<i>bármilyen, akármilyen, semmilyen</i>	<i>bármennyi, akármennyi</i>	<i>mindenkor, bárhogyan, sehol</i>
Határozatlan névmás		<i>valaki, valami</i>	<i>valamilyen, némely</i>	<i>valamennyi</i>	<i>valahogyan, néhol</i>